

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE ELAZIĞ

Yrd. Doç. Dr. Sevilay ÖZER*

Giriş

Orta Anadolu'yu Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya bağlayan yollar üzerinde bulunan Elazığ bölgenin önemli ticaret merkezlerinden biridir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kapalı bir ekonomiye sahip olan, 1950 yılına değin de durağan yapısını koruduğu anlaşılan ilin ekonomisinin temelini tarım kesimi oluşturmaktaydı¹. Elazığ'ın nüfus hareketlerine bakıldığında bu dönemde yıllık nüfus artış hızının Türkiye ortalamasının altında kaldığı anlaşılmaktadır.

Türkiye ve Elazığ'da Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızları (Binde)²

Yıllar	Türkiye	Elazığ
1935-1940	17,0	-59,4
1940-1945	10,6	8,0
1945-1950	21,7	14,8
1950-1955	27,8	25,5
1955-1960	28,5	27,8
1960-1965	24,6	29,6

1935-1940 yılları arasında Elazığ nüfusundaki gerileme hızı neredeyse binde 60'a yaklaşmıştır. Tabii bu durum büyük oranda Elazığ'ın ilçelerinden bazılarının 1936 yılında Tunceli iline bağlanması sonucunda oluşmuştur. Elazığ'dan diğer illere göçün yaşandığı 1940 ile 1950 yılları arasında da ilin nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının altında kalmışsa da 1950-1960 yılları arasındaki nüfus artış hızının Türkiye ortalamasına çok yaklaştığı görülmektedir³.

*Cumhuriyet Ün. Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, e-mail: sevilayozzer07@gmail.com.

¹ "Elazığ", *Yurt Ansiklopedisi*, C.10, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982, s. 2511-2512.

² "Elazığ", *Yurt Ansiklopedisi...*, s. 2484

³ "Elazığ", *Yurt Ansiklopedisi...*, s. 2484-2485.

Tablo 1. 1950-1955-1960 Elazığ Nüfusu

1950 Yılı				1955 Yılı			1960 Yılı		
	İl ve ilçe	Bucak ve Köy	Toplam	İl ve ilçe	Bucak ve Köy	Toplam	İl ve ilçe	Bucak ve Köy	Toplam
Merkez	29 044	52 728	81 772	41 667	59 805	101 472	60 289	57 913	118 202
Ağın	-	-	-	1 723	5 915	7 638	1 926	5 479	7 405
Baskil	1 243	16 813	18 056	1 782	17 252	19 034	2 167	18 576	20 743
Karakoçan	957	19 508	20 465	1 515	20 981	22 496	2 266	24 460	26 726
Keban	526	13 838	14 364	1 066	6 556	7 622	1 471	7 004	8 475
Maden	5 421	18 403	23 824	6 834	16 778	23 612	7 956	19 557	27 513
Palu	4 135	36 764	40 899	4 390	39 953	44 343	3 995	47 861	51 856
Sivrice	356	12 664	13 020	489	15 573	16 062	1 153	16 259	17 412
Toplam	41 682	170 718	212 400	59 466	182 813	242 279	81 223	197 109	278 332

Kaynak: Türkiye İstatistik Yıllığı 1950, s. XII ve Türkiye İstatistik Yıllığı 1960-1962, s. 60 daki verilere dayanarak oluşturulmuştur.

Bu yıllarda Elazığ'ın nüfusunda belirgin bir artış söz konusudur. İl ve ilçe nüfusu toplamı 1950 yılında 41.682 iken %94 artışla 1960 yılında 81.223 olmuştur. Bucak ve köylerin nüfusu ise 1950 yılında 170.718 iken %15,45 artışla 1960 yılında 197.109 olmuştur. Bu oranlardan 1950 ile 1960 yılları arasında köylerden Elazığ il merkezine göç hareketinde artış olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle endüstrileşme hareketleri nüfus artışında önemli rol oynamıştır. Fabrikaların, imalâthanelerin kurulmasının yanı sıra Devlet Karayolları, Devlet Su İşleri gibi kuruluşların etkisiyle istihdam hacminin genişlemesi çevre il ve köylerden Elazığ'a bir nüfus akımı yaratmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak Elazığ'ın ticari hayatı canlanmış daha da ötesinde Elazığ, Doğu Anadolu'nun önde gelen merkezlerinden biri haline gelmiştir⁴. 1950 yılına kadar sadece yakın çevresi için bir ticaret merkezi durumunda olan Elazığ'ın çehresi artık değişmiştir⁵.

Uluova gazetesinin köşe yazarı Muhsin Parlak, 1950 ile 1956 arasında Elazığ'daki değişimi şöyle özetlemiştir: *“Hülâsa 1950'nin Elazığ'ı ile 1956'nın Elazığ'ı arasındaki fark en basiti ile kağıt arabasının trenin yanındaki durumudur. Bu benzetişin resmi rakamla ifadesinde şehir için*

⁴ Elazığ 1973 İl Yıllığı, Elazığ 1973, s. 166.

⁵ “Elazığ”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.10, İstanbul 1994, s. 553.

nüfus 1950'nin iki misline yakın olarak 43 bine yükselmiştir. Altı senenin Elazığ'da bıraktığı iz işsizlik derdini silmekle kalmamış muazzam iş kaynakları hazırlanmıştır.”⁶

I. Tarım ve Hayvancılık

Elazığ ilinin başlıca geçim kaynağını ziraat ve hayvancılık oluşturmaktadır. Geniş bir ziraat bölgesine sahip olan ilde en çok yetiştirilen ürün hububattır. Özellikle makineli ziraatın gelişmesi ile birlikte elde edilen ürün miktarında belirgin bir artış gözlenmiştir. 1950 yılında ilde 13 traktör varken 1953 yılına gelindiğinde bu sayı 80'e çıkmıştır. Bunun yanı sıra Ulaş ve Alata'da açılan tarım makinesi kurslarına 1953 yılı itibarıyla Elazığ'dan 35 çiftçi çocuğu katılmış ayrıca Teknik Ziraat ve Bahçıvanlık Okullarına 18 köylü çocuğu gönderilmiştir⁷.

DP iktidarı çiftçilere zaman zaman kolaylıklar da tanımıştır. Örneğin 1952 ilkbaharında Fırat Nehri'nin taşması sonucu ekinleri zarar gören Baskil köylerine 15 ton mısır tohumu, 19 ton buğday tohumluğu dağıtılmıştır. Yine 1952 yılı içerisinde Palu, Karakoçan ve Baskil'de buğday çeşit denemeleri yapılmış, 2 ton yonca tohumu, 100 kutu ipek böceği tohumu bedava dağıtılmıştır. 12 dönümlük bir arazi üzerinde yapılan pamuk ekimi ve gübreleme denemeleri olumlu sonuç vermiştir. Yonca ekiminin genişletilmesi, fenni usullerin uygulanması ve mera ıslahatında iyi neticeler alınmıştır. Sabit selektörler için biri merkez kazanın Aşvan Köyü'nde diğeri Karakoçan kazasında ve üçüncüsü de Baskil kazasının Kadıköyü'nde olmak üzere üç adet tohum temizleme evi yaptırılarak mevcudun sayısı yediye çıkarılmış ve 600 ton hububat tohumu temizlenip ilaçlanmıştır⁸. Bunların yanı sıra mahsulleri zarar gören köylülerin borçları ertelenmiştir. Örneğin Palu kazasında 235 köy ve mahallede 6387 müstahsilin zimmetinde bulunan 1953 vadeli borç, 20 Mart 1954 tarihli İcra Vekilleri Heyeti kararınca vade bitim tarihinden itibaren bir yıl müddetle tecil edilmiştir⁹.

Tüm yurttaki gibi Elazığ'da da topraksız köylüye toprak dağıtımı ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. 1956 yılında 68 nolu toprak komisyonu tarafından Karakoçan'ın Kuşçu köyünde 21 çiftçi ailesine 2174 dönüm

⁶ Muhsin Parlak, “1950-1956 Elazığ”, *Uluova*, 1 Ekim 1956.

⁷ *Vatan gazetesi Elazığ İlavesi*, 4 Şubat 1953.

⁸ *Vatan gazetesi Elazığ İlavesi*, 4 Şubat 1953.

⁹ BKA., Dosya No: 83-19, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 135.32.7.

toprak dağıtılmıştır¹⁰. Köylülere tapu senetleri Elazığ Valisi Vefik Kitapçıgil ile milletvekillerinden Ömer Sanaç ve Hüsnü Göktuğ tarafından dağıtılmıştır¹¹. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere söz konusu yıllar arasında ekim sahasındaki genişleme dikkat çekicidir. Buğdayın ekim sahası 1949-1950 yıllarında 45.929 iken %46 artışla 1960 yılında 67.300 hektara ulaşmıştır. Yine arpanın ekim sahasında da %6 artış olmuştur. Üretim miktarına bakacak olursak 1949/1950 yıllarında üretilen buğday miktarı 39.060 ton iken %92 artışla 1960 yılında 75.020 tona ulaşmıştır. Keza arpada da 1949/50 yıllarında üretim 16.490 ton iken 1960 yılında %77 artışla 30.000 tona ulaşmıştır. Bu değerlerden Elazığ'da yetiştirilen ürünlerdeki verim artışının sadece ekim alanlarının genişlemesine bağlı olmadığı, zirai makineleşme hareketinin de en az ekim alanlarındaki genişleme kadar üretimin artmasında etkili olduğu sonucu çıkarılabilir. Keza bunların yanında Elazığ'da şeker fabrikası açılması da yöredeki şeker pancarı üretimini tetiklemiştir.

Tablo 2. 1949/1950-1960 Yılları Elazığ İli Zirai Ekim Sahası ve Alınan Mahsul

	Ekim Sahası (Hek.) 1949/1950	İstihsal (Ton) 1950	Ekim Sahası (Hek.) 1960	İstihsal (Ton) 1960
Buğday	45 929	39 060	67 300	75 020
Arpa	18 831	16 490	20 000	30 000
Mısır	2 265	2 032	4 990	6 130
Darı	783	744	500	1 000
Pirinç	44	62	175	350
Pamuk	2 967	Saf 884 Tohum 1 327	2 400	Saf 960 Tohum 1780
Bakliyat(insan gıdası- yemlik)	6 199	6 330	10 100	13 062
Patates	568	1 962	560	2 280
Şeker Pancarı	-	-	4 249	73 343
Soğan	355	887	860	3 670
Susam	207	131	210	210

Kaynak: 1934-1950 Ziraî Bünye ve İstihsal, s. 7-11 ve Ziraî Bünye ve İstihsal (1958-1960), s. 40 verilerine dayanarak oluşturulmuştur.

Tarıma paralel olarak hayvancılık da Elazığ'ın başlıca geçim kaynakları arasında dır. Hem ülke ihtiyacının karşılanması açısından hem de hayvan ihracı bakımından Elazığ'ın hayvancılığı, ülke hayvancılığı içinde önemli bir

¹⁰ "Kuşçu'da 21 Çiftçi Ailesine 2174 Dönüm Arazi Tevzi Edilmiştir", *Elazığ*, 7 Kasım 1956.

¹¹ "Karakoçan'ın Kuşçu Köyünde 21 Köylüye Toprak Dağıtıldı", *Uluova*, 6 Kasım 1956.

yer tutmaktadır. Örnek olarak 1952 yılında Elazığ, hayvan ihracı ve hayvan ürünlerinin ülke içindeki satışından üç milyon lirayı aşan bir kazanç temin etmiştir. İhraç edilen hayvanlardan hariç olarak 44.000 baş etlik hayvan, mezbahalarda tüketime sunulmuştur. Hayvancılığının ıslahı için çalışmalar yapılmış; koyun sürülerine nitelikli koçlar, keçi sürülerine tekeler ve sığır sürülerine de damızlık boğalar verilerek verimlerinin yükseltilmesine çalışılmıştır. İl Özel İdaresine ait Elazığ merkezindeki aygır deposu, damızlık aygırlar ile atçılığın ıslahına çalışmış ve yine düzenlenen at yarışları ile yetiştiricilere ikramiyeler vermek suretiyle teşvikler yapılmıştır¹².

Tablo 3. 1949-1960 Elazığ İlindeki Hayvan Mevcudu

Hayvanlar (Baş)	1949 Yılı	1960 Yılı
Koyun	161 229	265 575
Kılkeçisi	193 843	218 293
Sığır	105 002	115 176
Manda	3 528	5 073
At	3 496	2 614
Katır	1 362	1 661
Eşek	24 862	22 055
Arı Kovanları	14 144	22 646

Kaynak: 1934-1950 Ziraî Bünye ve İstihsal, s. 75 ve Ziraî Bünye ve İstihsal (1958-1960), s. 40 verilerine dayanarak oluşturulmuştur.

Hayvancılık alanındaki gelişme ise yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. 1949 yılında 161.229 olan koyun sayısı %64 artarak 1960 yılında 265.575 olmuştur. Kıl keçisinde de mevcut 1949 yılında 193.843 iken %12,6 artışla 1960 yılında 218.293 olmuştur. 1949 yılında 105.002 olan sığır sayısı %9,6 artışla 1960 yılında 115.176 olmuştur. Yine arı kovanlarında ise %60 artış görülmektedir Söz konusu yıllar arasında at sayısında %26 azalma, eşekte ise %11,3 azalma olmuştur. Yük hayvanlarındaki bu azalma traktörün köylere girişi ile ilişkilendirilebilir.

¹² Vatan gazetesi Elazığ İlavesi, 4 Şubat 1953.

II. Eğitim

DP iktidarı 1957 yılı Ekim ayı itibariyle Elazığ'ın 64 köyünde 5 milyon lira harcayarak 64 köy okulu inşa etmiş, merkezde 3 ilkokulu hizmete sokmuştur. Bunların yanı sıra 5 ortaokulu da tamamlamak üzere olan iktidar, bu süre zarfında 63 köyün barınılamayacak okulunu yeni baştan tamir ettirmiştir. Ayrıca muhtelif köylerde demircilik, bıçki-dikiş kursları açmıştır¹³.

1950-1960 yılları arasında Elazığ'ın ilkokul, ortaokul ve liselerdeki okul, öğretmen ve öğrenci sayılarına ilişkin veriler aşağıdaki tablolarla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu süreçte açılan okul isimlerine de ekte yer verilmiştir. Tablo 4'te görüldüğü üzere 1950-1960 yılları arasında resmi ilkokullarda; okul oranında %29 artış, öğretmen sayısında %57,9 artış, öğrenci sayısında da %66 artış dikkati çekmektedir.

Tablo 4. Resmi İlkokullarda Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılları	Okul	Öğretmen	Öğrenci
1949-1950	193	354	13 404
1954-1955	201	375	14 798
1955-1960	249	559	22 260

Kaynak: Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1973, s. 22

Resmi orta okullarda ise okul sayısında %166 artış, öğretmen sayısında %227 artış, öğrenci sayısında ise %403 artış olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Resmi Ortaokullarda Okul Öğretmen ve Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılları	Okul	Öğretmen	Öğrenci
1949-1950	3	36	538
1954-1955	4	36	1 204
1955-1960	8	118	2 709

Kaynak: Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1973, s. 44.

¹³ “1950-1957 Vilayetlerde Yeni Eserler-Elazığ”, *Zafer*, 18 Ekim 1957.

Resmi liselerde ise okul sayısı aynı kalmakla birlikte öğretmen sayısında %256 artış, öğrenci sayısında da %246 artış kendini göstermektedir.

Tablo 6. Resmi Liselerde Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayısı

Öğretim Yılları	Okul	Öğretmen	Öğrenci
1949-1950	1	16	177
1954-1955	1	28	458
1955-1960	1	57	614

Kaynak: Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1973, s. 59.

III. Sanayi

DP iktidarı resmi sektör yanında özel teşebbüse de haklar tanımıştır. Özel sektör Elazığ'da iplik fabrikası, deri fabrikası, kiremit fabrikası, makarna fabrikası, oksijen fabrikası ve sabun fabrikası açmak suretiyle vatandaşlara hizmette bulunmuştur. Etibank'ın bakır, kurşun ve çinko işletmeleri Elazığlıların hayat seviyesinin yükselmesinde etkili olmuştur. Hazar Hidro-Elektrik tesisleri ise Elazığ'ın çehresini tamamen değiştirmiştir¹⁴.

DP'nin Türkiye kalkınması yolunda önem verdiği en önemli sınai faaliyetlerden biri şeker sanayi olmuştur. Haluk Cillov bu husustaki görüşlerini şöyle aktarmıştır: *“Türkiye'nin iklimi ve zirai bünyesi şeker pancarı yetiştirmeye elverişlidir ve memleketin birçok bölgelerinde şeker pancarı istihsal edilir. 1950'de 835 bin ton pancar istihsal edilirken halen bu rakam 2 milyon 338 bin tona yükselmiştir. Şeker pancarı istihsalinin süratle yükselmesine, memleketimizde seneden seneye sayısı artan şeker fabrikalarının pancar taleplerinin sebep olduğu şüphe götürmez. Nitekim 1950 yılında memleketimizde yalnız Alpullu, Uşak, Eskşehir ve Turhal şeker fabrikaları varken, halen bunlara ilaveten Adapazarı, Amasya, Burdur, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Kayseri, Konya, Kütahya, Malatya ve Susurluk fabrikaları da faaliyette bulunmaktadır. 1950'de Türkiye'nin şeker istihsalı 137 bin tona, 1953'te 174 bin ton iken halen şeker istihsalimiz 445 bin tona yükselmiştir.”*¹⁵.

¹⁴ “1950-1957 Vilayetlerde Yeni Eserler-Elazığ”, *Zafer*, 18 Ekim 1957.

¹⁵ Haluk Cillov, “Şeker İstihsalı Artıyor”, *Milliyet*, 3 Şubat 1960.

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'ye ait Elazığ Şeker Fabrikası'nın ilk kuruluş yeri İçme olup, Fransa'daki Cail firması tarafından 1955 yılında inşa ve montajına başlanarak 1956 yılında tamamlanmıştır¹⁶. Elazığ Şeker Fabrikası'nın 1 Ekim 1956 tarihindeki açılış törenine Başbakan Adnan Menderes ile Cumhurbaşkanı Celal Bayar da katılmıştır¹⁷. Açılışta Şeker Fabrikaları Umum Müdürü Baha Tekant fabrika hakkında izahat vermiştir. Tekant'ın açıklamasına göre fabrika her sene 120 bin ton pancar işleyecek ve 18 bin ton kristal şeker istihsal edecektir. 300 günde tamamlanan fabrika sayesinde bölge çiftçilerinin pancardan yılda 12 milyon lira kazanmaları hedeflenmiştir¹⁸. Günlük ortalama işleme kapasitesi 1200 ton pancar ile 180 ton şeker olan fabrika¹⁹ 30 milyon liraya mal olmuştur²⁰.

1956-1960 Yılları Arasında İstihsal Edilen Şeker

Yıllar	İşlenen Pancar (Ton)	Kristal (Ton)
1956	27.359,535	3.903,700
1957	21.083,000	3.099,450
1958	29.437,769	4.296,975
1959	60.871,870	8.816,700
1960	126.685,774	18.111,200 ²¹

Açılışta Başbakan Adnan Menderes Elazığ'daki kalkınmaya ilişkin bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında 4-5 sene içinde bir ağır bakım fabrikası, bir tuğla ve kiremit, bir iplik fabrikası kurulduğunu²², çimento fabrikasının inşaatının tamamlanmak üzere olduğunu dile getiren Menderes, şeker fabrikasının ise gözler önünde durduğunu söylemiş ve konuşmasını şöyle bitirmiştir: “Memleketi baştan başa kavrayan cesur ve vatanperver bir imar

¹⁶ Elazığ 1973 İl..., s. 167.

¹⁷ “Elazığ Şeker Fabrikası Kordelası Resmen Bugün Kesiliyor”, *Uluova*, 1 Ekim 1956. “Şeker Fabrikası'nın Açılış Töreni Programı”, *Turan*, 1 Ekim 1956. “Elazığ Şeker Fabrikası Dün Açıldı”, *Turan*, 2 Ekim 1956. Elazığ Valisi Vefik Kitapçıgil 20 Eylül 1956 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'i açılışa davet etmiştir. *BCA.*, Dosya No: A7, Fon Kodu: 30.1, Yer No: 20.115.6.

¹⁸ “11 inci Şeker Fabrikası Açıldı”, *Milliyet*, 2 Ekim 1956.

¹⁹ “Elazığ ve Malatya Şeker Fabrikası”, *Elazığ*, 5 Ekim 1956.

²⁰ “1950-1957 Vilayetlerde Yeni Eserler-Elazığ”, *Zafer*, 18 Ekim 1957.

²¹ Elazığ 1973 İl..., s. 167.

²² 4 Ekim 1952'de Elazığ'a gelen Cumhurbaşkanı Bayar, İplik fabrikasının temel atma törenine katılmıştır. Daha sonra Uluova sulama hidro-elektrik inşaatını ve buraya su temin edecek olan Gölçük gölünü gezmiştir. “Bayar Elazığ'da”, *Milliyet*, 5 Ekim 1952.

ve kalkınma hareketi, muvaffak hamleler halinde ilerlemektedir. Bütün müşkülâtı geride bıraktık, en güzel günler önümüzdedir²³.

Vilayet dahilinde bulunan bütün pancar istasyonlarında ilk pancar alımına 12 Eylül 1956 tarihi itibarıyla başlanmıştır. İlk pancar alımları karşılığında hediyeler takdim edilmiştir. Birinciye altın cep saati, ilk yedi arasında yer alan diğer üreticilere ise tırmık, pulluk gibi çeşitli hediyeler verilmiştir²⁴. Elazığ Pancar Ekicileri Kooperatifi Genel Kurul Başkanı Orhan Köni DP iktidarına şöyle teşekkür etmiştir.

Sayın Adnan Menderes

14.1.1955

*“Şeker sanayinin gelişmesi ve yurdumuzun muhtelif bölgelerinde yeni şeker fabrikaları kurulması hususunda karara ve direktiflerinizin tahakkukunu sağlamak yolunda teşekkül eden Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifleri gibi Elazığ kooperatifini de kurmuş ve tesis-i umumi heyetini bugün toplamış bulunuyoruz. Bu kıymetli teşvik ve muzaharetlerinize umumi heyetin kararı gereğince minnet ve şükranlarımızı arz ederim.”*²⁵

Şeker fabrikasının açılmasının yanı sıra Hazar Hidroelektrik Santrali'nin yapımı da Elazığ'ın gelişimi açısından son derece önemlidir. Söz konusu santralle; 1348 metre yükseklikte 20 km uzunlukta ve 4 kilometre genişlikte olan ve yedi buçuk milyar metreküp suyu ihtiva eden Hazar (Gölcük) gölünden 316 metre alçakta bulunan Uluova'ya dört buçuk kilometre uzunluğundaki tünelden su akıtılarak ovanın sulanması ve gerekli enerjinin elde edilmesi planlanmıştır. Tesislerin iki safhada yapılması için çalışmalar başlatılmıştır. İlk tesis gücü 6000 kilovat, nihai kapasite 12000 kilovat olarak belirlenmiştir. Elde edilecek enerjiyle Elazığ şehrinin Ergani Bakır Madeni İşletmesi ile Guleman Maden İşletmesi'nin enerji ihtiyaçları karşılanacak, Uluova'da 180.000 bin dönüm arazinin Murat ve yeraltı sularıyla pompaj suretiyle sulanması sağlanarak gerekli enerji ihtiyacı karşılanacaktır. Santraldan çıkan su ile otuz bin dönüm, Murat Nehri'nden pompaj ile yüzbin dönüm ve yeraltı sularından pompaj ile seksen bin dönüm arazinin sulanması

²³ “11 inci Şeker Fabrikası Açıldı”, *Milliyet*, 2 Ekim 1956. Adnan Menderes'in *Konuşmaları Demeçleri ve Makaleleri*, (Yay. Haz. Haluk Kılçık), C. VII, Ankara 1992, s.1-3.

²⁴ “Bugün Elazığ Tarihi Günlerinden Birini Daha Yazdı”, *Uluova*, 12 Eylül 1956. Ayrıca bkz. “Şehrimizdeki Şeker Fabrikası Yarın Pancar Denemesine Başlayacak”, *Uluova*, 11 Eylül 1956. “Şeker Fabrikası İlk Pancarı Yarın Alıyor”, *Turan*, 11 Eylül 1956.

²⁵BCA, Dosya No: A7, Fon Kodu:30. 1,Yer No: 19.107.5.

temin edilecektir. Bu sayede toplamda 210 bin dönüm arazi sulanarak bölgenin iktisadi ve zirai kalkınması temin edilecektir ve arazinin verimi artırılmış olacaktır²⁶. Elektrik santrali 1957’de işletmeye açılmıştır²⁷.

Nafia Vekili Tevfik İleri, santrale dair şu bilgiyi vermiştir: “*Su işleri Umum Müdürlüğü’nce sarf edilen 13.484.851,47 lira, Etibankça sarf edilen 9.308.655 lira olmak üzere ceman 22.793.506,47 liraya mal olan ve 6000 kilovat müesses takatta bulunan ve senede 40 milyon kilovat saat enerji istihsal edebilecek olan Hazer Hidro-Elektrik Santrali 31 Aralık 1958 tarihinden itibaren devamlı olarak işletmeye açılmıştır ve halen 2500 kilovatlık yük ile çalışmaktadır. Haddizatında tesisler 19 Ekim 1957’de hizmete girmiş bulunmakta idi. İşletmenin fasıla vermeksizin ve hiçbir ilavei inşaat yapılmaksızın devamı mümkündü. Santralin 20 Mayıs 1958’de kapatılarak işletmeye fasıla verilmesi inşaatteki noksandan mütevellit olmayıp tamamen emniyet faktörünü artırmaya matuf bir harekettir*”²⁸

Elazığ İplik Fabrikası’nın yapımına ise 1952 yılında başlanmıştır. Merkezi Elazığ olmak üzere 500.000 sermayeli Elazığ İplik ve Dokumacılık Türk Anonim Şirketi kurulmasına 3 Mart 1951 tarihli İcra Vekilleri Heyeti kararınca izin verilmiştir²⁹. İplik fabrikasının 4 Ekim 1952’deki temel atma törenine Cumhurbaşkanı Celal Bayar katılmıştır. Temeli atılan ve inşası 650.000 liraya ihale olunan iplik fabrikasının başlangıçta 5760 iş ile faaliyete geçeceği, ileride fabrika tesisatının genişletilerek iş adedinin 10.000’e çıkarılacağı belirtilmiştir. Esasen fabrika gelecekteki durumu düşünülerek 10.000 iş’e göre inşa olunmuştur. Elazığ İplik ve Dokuma Türk Anonim Şirketi tarafından yaptırılan fabrika 60 müessisin özel teşebbüsü ile yapılmıştır. Fabrika Sanayi ve Kalkınma Bankası’nın temin ettiği bir buçuk milyon lira krediden faydalanarak makinelerini sipariş etmiştir. Fabrikanın temel atma töreninde konuşan Elazığ Milletvekili Şevki Yazman Cumhurbaşkanı Celal Bayar’a hitaben şu konuşmayı yapmıştır: “*Uğurlu ayağınız bu şehre daima hayırlı bir işin müjdecisi olmuştur. Müsbet iktisadî siyasetle memlekette yepyeni hareket ve kalkınma ve hususî teşebbüse geniş*

²⁶ Ayın Tarihi, Ekim 1952, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi.aspx>. Refik Eren, santralle hem Uluova’nın hem de Kuz ovanın sulanması işinin ele alınmış olduğunu belirtmiştir. Refik Eren, “İhmal Edilen Elazığ Kalkınıyor”, *Uluova*, 1 Ekim 1956. Benzer haberler için bkz. “Hazer Elektrik Santrali İkmal Ediliyor”, *Uluova*, 14 Ağustos 1956.

²⁷ “Elazığ”, *Yurt Ansiklopedisi...*, s. 2530. Hidroelektrik santralinin yapımı hakkında detaylı bilgi için bkz. BCA., Dosya No: E8, Fon Kodu: 30.1, Yer No: 74.472.2.

²⁸ TBMM ZC., D.11, C.7, İ.2, 37. İnikat (13.2.1959), s. 158.

²⁹ BCA., Dosya No: 9-485, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 125.16.11.

imkânlar sağlayan bu fabrikanın yapılmasında belli başlı âmil olan hükümetimize teşekkür ederim."³⁰

Elazığ'da bir iplik fabrikası kurulmasına bu kadar gayret gösterilmesinin nedeni Elazığ ovasında iyi kalitede bol pamuk yetiştirilmesidir. Elazığ iplik fabrikasının ilk idare heyetinin başkanı Mustafa Arpacı, ikinci başkan olarak Tarık Tahiroğlu, sonra Mustafa Baytok, Sait Özer, Tevfik Cerrahgil, Mehmet Sanaclar, Mehmet İnci yer almıştır³¹. Elazığ İplik Fabrikası 15 Ekim 1955 tarihinde hizmete açılmıştır. Aynı gün çimento fabrikasının temeli atılmıştır³². Elazığ Çimento Sanayi Türk Anonim Şirketi'nin kurulmasına 13 Mayıs 1953 tarihinde izin verilmiştir³³. Yıllık kapasitesi 185 bin ton olan fabrika 20 milyon liraya mal olmuştur³⁴.

Ayrıca bu dönemde 1955 yılından itibaren Keban Barajı'nın jeolojik etüd çalışmasının da başlatıldığı görülmektedir.³⁵ Fırat Nehri üzerinde kurulacak olan Keban Barajı'nın protokolü 19 Temmuz 1957'de imzalanmıştır. Barajın Elazığ'a takriben 100 km mesafede olacağı belirtilmiştir.³⁶

IV. Sağlık

1957 yılı itibariyle Elazığ'da 175 yataklı memleket hastanesi, 500 yataklı akliye hastanesi, 250 yataklı cüzzam hastanesi, 25 yataklı kuduz hastanesi, trahom dispanseri, işçi sigortaları dispanseri, askeri hastane ve yanı sıra Palu merkezi yanında DP iktidarının 10 milyon liraya yakın bir para sarfıyla inşa ettiği verem pavyonu, akliye hastanesi pavyonları, yeni akliye hastanesi binası ile kuduz hastanesi bulunmaktadır.³⁷

Elazığ Kuduz Hastanesi inşaatına 1951 yılında başlanmıştır. 250 bin liraya mal olacağı belirtilen hastanenin her türlü modern tesisleri içinde

³⁰ *Ayin Tarihi*, Ekim 1952, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi.aspx>.

³¹ *Vatan gazetesi Elazığ İlavesi*, 4 Şubat 1953. İplik Fabrikası müteahhit Dabaklar ve ortaklarına verilmiştir. "İplik Fabrikası Binası Müteahhide Verildi", *Elazığ*, 10 Eylül 1956.

³² *Ayin Tarihi*, 26 Ekim 1955, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi.aspx>.

³³ BCA., Dosya No: 9-600, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 132.39.3.

³⁴ "Elazığ Çimento Fabrikası Açılıyor", *Milliyet*, 4 Aralık 1958. Ayrıca bkz. "Elazığ'da Çimento Fabrikası İçin Teşebbüsler", *Milliyet*, 11 Eylül 1950. "Bu Yaz 3 Çimento Fabrikası Açılıyor", *Milliyet*, 19 Haziran 1958.

³⁵ "Keban Barajı Faaliyete Geçiyor", *Uluova*, 19 Aralık 1956. "1950-1957 Vilayetlerde Yeni Eserler-Elazığ", *Zafer*, 18 Ekim 1957.

³⁶ "Keban Barajı'nın İnşasına Başlanılıyor", *Milliyet*, 20 Temmuz 1957.

³⁷ "1950-1957 Vilayetlerde Yeni Eserler-Elazığ", *Zafer*, 18 Ekim 1957.

barındıracağı belirtilmiştir³⁸. Verem Pavyonu ise 1956 yılında hizmete açılmıştır. Açılış töreninde Sıhhat ve İctimai Muavenet Müdürü Dr. Hasan Çeçen bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında 1947 yılında kurulan Elazığ Verem Savaş Derneği'nin üç sene güç şartlar altında çalıştıktan sonra 1950 yılında Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'in açılışını yaptıkları bir binaya kavuştuklarını dile getiren Çeçen, hasta muayene ve tedavisine bu binada başlayan derneğin, polikliniğinde 1950 yılından itibaren 4540 hasta muayene ettiğini bunların bir kısmının senatoryum tedavisine bir kısmının da ayakta tedavi edildiğini belirtmiştir. Halkın bağışları, Amerikalı hemşerilerin yardımları, Kızılay Genel Merkezi'nin ve Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti'nin yardımları ile kuruluşundan beri 280.354 lira gelir sağlayan derneğin verem pavyonu inşaatına, fakir veremlilere ilaç, bakım, yiyecek yardımı ve dispanser masrafları olmak üzere 217.354 lira sarfettiğini dile getirmiştir³⁹. Palu sağlık merkezi de bu dönemde açılmıştır⁴⁰. Şeker Fabrikası'nın açıldığı gün aynı zamanda Verem Pavyonu'nun açılışı, Çocuk Esirgeme Binasının temel atma töreni ve Palu Sağlık merkezinin açılışı da yapılmıştır⁴¹.

V. Bayındırlık Hizmetleri

DP iktidarı Elazığ'da özellikle yol ve içme suyu alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Başbakan Adnan Menderes 1950 yılı Ekim ayında Elazığ'da yapmış olduğu konuşmada memleket kalkınmasının ancak zirai kalkınma yolu ile mümkün olabileceğini zirai kalkınmanın ise su işlerinin ıslahına bağlı bulunduğunu belirtmiş, bu derdin yalnız Elazığ'a inhisar etmeyip bütün memlekete şâmil bir dava olduğunu söyleyerek iki ana temeli teşkil eden sulama işleri ile yol meseleleri üzerinde hükümetin büyük bir hassasiyetle durup, evvela bu derterin halli yoluna gideceğinin altını çizmiştir⁴².

Su işleri alanında yapılan çalışmalar sonucunda, Şubat 1951 itibarıyla içme suyu şehre getirilmiş ve abone kaydına başlanmıştır. İlk etapta abone olanların sayısının 400'ü aştığı çok kısa bir zaman içinde de bu sayının 2000'i aşacağı o günkü basında çıkan haberler arasında yer almıştır. Diğer

³⁸ "Elazığ Kuduz Hastanesi İnşaatına Başlanıyor", *Milliyet*, 30 Temmuz 1951.

³⁹ *Uluova*, 6 Ekim 1956. Ayrıca verem pavyonu ile ilgili haberler için bkz. "Şehrimizdeki Verem Pavyonu Yakında Açılıyor", *Uluova*, 9 Mart 1956.

⁴⁰ *Uluova*, 5 Ekim 1956.

⁴¹ *Turan*, 1 Ekim 1956.

⁴² "Bayar, Menderes Elazığ'a Vardılar", *Milliyet*, 10 Ekim 1950.

tarafından şehrin muhtelif yerlerinde de çeşmeler tesis edilmesi için gerekli hazırlıklara başlanmıştır⁴³.

1951 ve 1952 yıllarında 95 köyde bataklık halini alan içilecek durumda olmayan birçok çeşme iyi duruma getirilerek sıhhi su tesisatı, çeşme ve havuzlar yapılmıştır. Hiç suyu olmayan bazı köylere yapılan para yardımları ve köy halkının gayretleri neticesinde su kaynakları bulunmuştur⁴⁴. 1953 senesi içinde 102 köyün suyu getirilmiş, 50 köyün su yolu tamir edilmiş, 361 köyün su işi ele alınmış, 234 çeşme yaptırılmıştır. Bu işler için 167.238 lira sarfolunmuştur⁴⁵. 1956 yılında Elazığ merkezdeki suların doğru dürist akmamasından dolayı belediye Başpınar suyunu büz borularla 2 km.den Karaçalı Kaptajı'na akıtmaya karar vermiştir.⁴⁶ 1957 yılı itibarıyla 813 köyün su yolu ile çeşmesi yapılmıştır. Sular bölge teşkilatı vasıtasıyla da 5 köyde sulama tesisleri inşa edilmiş, Uluova'da yeraltı sularının seviyesinin tesbiti üzerinde çalışılmıştır⁴⁷.

Söz konusu çalışmalar 1950-1960 yılları arasında aynı yoğunlukta devam etmiştir. Elazığ Milletvekili Nazım Öztürk'ün Elazığ vilayetinde yeraltı sularından yararlanmak üzere yapılan çalışmalara dair sorduğu soru üzerine Nafia Vekili Tefik İleri, Elazığ'da 1960 yılına değin 74 adet kuyu açıldığını ve bu sayı ile Türkiye'de en çok kuyu açılan ilin de Elazığ olduğunu önemle belirtmiştir. Ortalama maliyetin araştırma kuyularında 42 000, işletme kuyularında 28 000 ve içme suyu kuyularında ise 150 000 lira olduğunu dile getiren Tefik İleri, açılan kuyuların 48 adedinin sulu, 19 adedinin artezyen ve 7 adedinin kuru olduğunu söylemiştir. Sözlerinin devamında yapılan tespitlere göre Elazığ ovasında yeraltı sularından çekilecek miktarın 40 milyon metreküp olduğunu ve bununla 79 000 dönüm arazinin sulanabileceğini ancak bu suyu alabilmek için 122 kuyu açılması gerektiğini yani açılmış kuyulara ilaveten 55 kuyunun daha açılması gerektiğini belirtmiştir⁴⁸.

⁴³ "Elazıglılar Nihayet Bol Suya Kavuştular", *Milliyet*, 13 Şubat 1951.

⁴⁴ *Vatan gazetesi Elazığ İlavesi*, 4 Şubat 1953.

⁴⁵ "Elazığ'da Bayındırlık Faaliyeti", *Milliyet*, 8 Eylül 1954.

⁴⁶ "Başpınar Suyu Katılarak Şehir İçme Su Davası Hallediliyor", *Uluova*, 12 Ağustos 1956.

⁴⁷ "1950-1957 Vilayetlerde Yeni Eserler-Elazığ", *Zafer*, 18 Ekim 1957.

⁴⁸ *TBMM ZC.*, D.11, C.13, İ.3, 63. İnikat (2.5.1960), s. 361.

1950-1957 Yılları Arasında Köylerde Halkın Yapacağı Su İşlerine Yardım⁴⁹

<u>Yıl</u>	<u>Köy İçme Suları Tahsisatı</u>	<u>Elazığ</u>
1950	1 300 000	17 000
1951	5 400 000	30 000
1952	20 000 000	125 000
1953	25 000 000	220 000
1954	20 000 000	250 000
1955	20 000 000	150 000
1956	20 000 000	200 000
1957	20 000 000	200 000

İktidarın su işlerinde yaptığı yatırım halk nezdinde büyük bir memnuniyetle karşılanmış, hatta Başbakan Adnan Menderes'e çok sayıda teşekkür telgrafı gönderilmiştir. Maden İlçe İdare Reisi Sıtkı Kural, Adnan Menderes'e 1954 yılında Maden ilçesi köylerine yaptırılan 29 çeşme nedeniyle içme suyu derdlerinden kurtulan köylülerin adına teşekkür telgrafı göndermiştir⁵⁰. Benzer bir telgrafı İçme Nahiyesi köyleri muhtarları adına Celal Tekin Başbakan Adnan Menderes'e göndermiştir⁵¹. Yine Harput nahiyesinin Hazık, Zarık, Körpe, Murudu, Güney Çayırı, Kurtdere, Miyadin, Haciseli, Pekinik köy muhtarları köylerine götürülen içme suyundan dolayı Başbakana teşekkür telgrafı göndermişlerdir⁵².

1950-1960 yılları arasında Elazığ'da yapımına önem verilen diğer bir çalışma ise ulaşım alanına yöneliktir. Nafia Vekaleti'nin 1953 senesinde

⁴⁹ TBMM ZC., D.10, C.20, İ.3, 86. İnikat (2.9.1957), s. 565. 1957 yılında köylerde halkın yapacağı içme suyu yardım tahsisatı için ayrılmış olan 20 milyon liraya ilaveten 10 milyon lira daha ek ödenek çıkartılmıştır. Bu ödenekte de Elazığ'a 150 000 lira ayrılmıştır. BCA., Dosya No: E8 Fon Kodu: 30.1, Yer No: 74.471.17.

⁵⁰ BCA, Dosya No: A7, Fon Kodu:30. 1, Yer No: 18.106.44.

⁵¹ BCA, Dosya No: A7, Fon Kodu:30. 1, Yer No: 19.107.2.

⁵² BCA, Dosya No: A7, Fon Kodu:30. 1, Yer No: 18.106.45. Ayrıca Ova köylerinden Yenice Köyü hükümetin yapmış olduğu 31.000 liralık yardım ile 30'luk bir büzü dolduracak kadar su çıkartılmış olmasından dolayı bayram yapmışlardır. "Yenice Köyü Bugün Büyük Bir Bayram Yapmaktadır", *Elazığ*, 6 Eylül 1956. Benzer haberler için bkz. "Yenice Köyü Su Derdinden Kurtuldular", *Elazığ*, 7 Eylül 1956. "Perçenç Köyünün Su Derdi Sona Eriyor", *Elazığ*, 1 Ağustos 1956. "Dün Kıymetli Valimiz Sün Köyü Sulama Suyunu Sünlül Köylülerin Sevinci ile Hizmete Açtı", *Uluova*, 2 Kasım 1956

Elazığ'da yapılan il ve köy yollarına ilişkin verdiği bilgiye göre; 81 km. yolun tesviyesi, 49 km yolun stabilizesi, 32 km yolun sanat yapısı ikmalı ile 41 km. yol bakıma alınmıştır. 3 adet ahşap, 4 adet de beton kemerli köprü, 1 adet betonarme menfez yapılmış bu işler için 341.851 lira sarfedilmiştir⁵³. 1957 yılı itibariyle Elazığ'da 310 kilometre vilayet ve köy yolu yapılmıştır. Bu yollar üzerinde 10 köprü inşa edilmiştir. Bunların haricinde Karayolları Bölge Teşkilatı vasıtasıyla vilayet dahilinde 48 kilometre asfalt ve 252 kilometre devlet yolu yapılmıştır⁵⁴.

1950-1957 Yılları Arasında Köy Yollarına Yapılan Yardım (İl Yolları Hariç)⁵⁵

Yıl	Köy Yolları Tahsisatı	Elazığ
1950	1 590 244	15 000
1951	2 436 225	53 178
1952	6 330 153	173 761
1953	11 390 847	-
1954	26 943 110	518 313
1955	11 143 976	22 120
1956	7 403 606	48 120
1957	3 775 788	120 000

Tüm bu çalışmalara ilaveten 1953 senesi içinde 14 binanın inşaatı tamamlanmış ve bu işler için 521.053 lira sarfedilmiştir. Bu vaziyete göre 1953 senesinde nafia işleri için 1.030.142 lira harcanmıştır⁵⁶. Elazığ ilinin Palu kasabasının elektriğe kavuşması için çalışma başlatılmıştır⁵⁷. Asri mezarlığın yapımına başlanmıştır⁵⁸. 1956 yılında statüsü Elazığ Karayolları 8. Bölge Müdürlüğü mühendisleri tarafından hazırlanan Kavakçılık

⁵³ "Elazığ'da Bayındırlık Faaliyeti", *Milliyet*, 8 Eylül 1954.

⁵⁴ "1950-1957 Vilayetlerde Yeni Eserler-Elazığ", *Zafer*, 18 Ekim 1957. Bu dönemde yapılan yollara ilişkin diğer haberler için bkz. "Valimiz Ağın Kazasının Yolunu Açtı", *Uluova*, 27 Ekim 1956. 1951 ve 1952 yılları arasında Hamidi, Hacıseli, Şüşnaz, Karataş'dan Harput'a kadar 40 kilometre yol yapılmıştır. "Harput'ta Çalışmalar", *Turan* 20 Aralık 1952.

⁵⁵ *TBMM ZC.*, D.10, C.20, İ.3, 86. İnikat (2.9.1957), s. 565.

⁵⁶ "Elazığ'da Bayındırlık Faaliyeti", *Milliyet*, 8 Eylül 1954.

⁵⁷ "Palu'nun Elektriği", *Uluova*, 29 Eylül 1956. "Palu'nun Elektriği", *Turan*, 1 Ekim 1956. "Palu'nun Elektriği", *Elazığ*, 29 Eylül 1956.

⁵⁸ *Uluova*, 29 Eylül 1956.

Kooperatifi kurulmuştur⁵⁹. Elazığ modern bir postahaneye kavuştuğu gibi 1000 abonelik otomatik telefon tesisatı da tamamlanmıştır⁶⁰. Karakoçan kazasında yapılan hükümet konağı halkın hizmetine sunulmuştur. Çocuk Esirgeme Kurumu binasının temeli atılmıştır⁶¹.

Sonuç

Görüldüğü üzere DP iktidarı döneminde Elazığ iline yönelik yatırımlar, tarım ve hayvancılıktan sanayiye, bayındırlıktan sağlığa kadar pek çok farklı alanı içermektedir. Bu yatırımlar doğu illeri nezdinde değerlendirildiğinde oldukça çarpıcı sonuçlara ulaşılmaktadır.

Elazığ'a yapılan sağlık harcamalarının diğer doğu illerine nazaran yüksek olması ilin Doğu Anadolu'nun sağlık merkezi olarak düşünüldüğünü göstermektedir. 1951-1955 yılları arasında kişi başına yapılan sağlık harcaması 31,64 TL düzeyindedir. Bu oran diğer doğu illeri ortalamasının iki katından fazladır. 1956-1960 yılları arasında da söz konusu durum değişmemiş Elazığ'a yapılan sağlık harcamaları doğu illeri ortalamasının üzerinde olduğu gibi iller genel ortalamasının da iki katı düzeyinde devam etmiştir⁶².

Tablo 7. Elazığ'da Yapılan Kamu Harcamaları 1951-1960

	Miktar 1951-1955	Yüzde	Kişi B.Har. (TL)	Miktar 1956-1960	Yüzde	Kişi B. Har. (TL)
Adalet Bakanlığı'nca	2.582.565,21	% 0,93	12,11	5.166.444,72	% 0,90	21,3
Millî Eğitim Bakanlığı'nca	12.496.705,90	% 1,25	58,58	30.747.866,83	% 1,25	126,91
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nca	6.750.289,52	% 2,22	31,64	15.382.061,11	% 1,87	63,49
Tarım Bakanlığı'nca	2.796.866,14	% 1,51	13,11	5.720.608,17	% 1,29	23,61

⁵⁹ "Elazığ'da Bir Kavakçılık Koooperatifi Kuruldu", *Uluova*, 24 Mart 1956.

⁶⁰ "1950-1957 Vilayetlerde Yeni Eserler-Elazığ", *Zafer*, 18 Ekim 1957. Şehrin telefon görüşmesine açılabilmesi için 27.8.1956 tarihinde imzalanan mukaveleye göre otomatik santralin montajına başlanmıştır. "Şehrimizin Otomatik Telefon Santrali 1.11.1956'da Bitiyor", *Uluova*, 18 Ağustos 1956.

⁶¹ "Kıymetli Valimiz Çocuk Esirgeme Sarayının Temelini Bugün Uğurlu Elleri İle Attı", *Uluova*, 5 Ekim 1956. "Şehrimiz Çocuk Sarayının Temeli Bugün Atılıyor", *Turan*, 5 Ekim 1956.

⁶² Sait Aşgın, *Cumhuriyet Döneminde Doğu Anadolu'da Yapılan Kamu Harcamaları (1946-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2000, s. 173.174.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nca	522.204,86	% 1,04	2,45	1.432.014,07	% 1,10	5,91
Emniyet ve Asayiş Alanında	3.398.679,45	% 0,90	15,93	7.373.273,31	% 0,81	30,43
Bayındırlık Bakanlığı'nca	4.128.999,32	% 1,44	19,35	2.647.118,34	% 0,78	10,93

Kaynak: Sait Aşgın, Cumhuriyet Döneminde Doğu Anadolu'da Yapılan Kamu Harcamaları (1946-1960), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2000, s.130 ile 190 arasında yer alan tablolardan ilgili veriler alınarak oluşturulmuştur.

Aynı dönemde Milli Eğitim, Bayındırlık ve Tarım Bakanlıkları'nca yapılan kamu harcamaları da doğu illerine kıyasla yüksek düzeydedir. Kişi başına harcama ortalamaları dikkate alındığında Elazığ doğu illeri içerisinde milli eğitim ve tarım alanlarında ikinci, bayındırlık alanında üçüncü en yüksek ortalamaya sahip ildir. İller genel ortalaması baz alındığında Elazığ'da gerçekleşen kişi başına kamu harcaması ortalamaları bayındırlık alanında %73, tarım alanında %23 ve milli eğitim alanında %20 daha fazladır. Diyanet alanında yapılan kamu harcaması çok yüksek olmasa da iller genel ortalamasının %6 üzerinde olduğu hatırlatılmalıdır⁶³.

Genel seçimler açısından 1950-1960 yılları arasında DP iktidarının Elazığ'daki durumuna bakacak olursak ilde 1950 ve 1954 seçimlerini DP kazanmıştır. 1950 yılında yapılan genel seçimlerde Elazığ ilinde 86.636 olan genel seçmenin 74.269'u oy kullanmıştır. Seçmenin %85,7'sinin oy kullandığı bu seçimlerde DP, Elazığ'da 5 milletvekili çıkarmıştır⁶⁴. (Abdullah Demirtaş, Ömer Faruk Sanaç, Hâmit Ali Yöney, Suphi Ergene, Mehmet Şevki Yazman)⁶⁵. 1954 yılında 97.531 olan genel seçmenin 85.301'i oy kullanmıştır. Bu seçim döneminde oy kullanma oranı %87,5'dir⁶⁶. DP 1954 seçimleri sonunda da yine 5 milletvekilinin tümünü çıkarmıştır⁶⁷. (Suphi Ergene, Ömer Faruk Sanaç, Mehmet Şevki Yazman,

⁶³ Aşgın, *Cumhuriyet Döneminde Doğu Anadolu'da ...*, s. 213-215.

⁶⁴ *1950-1965 Milletvekilleri ve 1961, 1964 Cumhuriyet Senatosu Üye Seçimleri Sonuçları*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara 1966, s. XXVI.

⁶⁵ *TBMM Albümü 1920-2010*, C.2, Ankara 2010, s. 40.

⁶⁶ *1950-1965 Milletvekilleri ...*, s. XXVI.

⁶⁷ 1954 seçimleri sonucunda DP'nin çıkardığı milletvekili sayısı, 1950-1965 Milletvekilleri ve 1961, 1964 Cumhuriyet Senatosu Üye Seçimleri Sonuçları adlı yayında 6 olarak görünüyorsa da bu rakamın TBMM Albümünde yer verilen 5 rakamı ile örtüşmediği hatırlatılmalıdır.

Hüsnü Göktaş, Selâhattin Toker)⁶⁸. Ancak genel seçmenin %72.4'ünün oy kullandığı 1957 seçimlerini DP Elazığ'da kaybetmiştir.⁶⁹ DP'nin 1950 seçimlerinde aldığı oy oranı 37.983, 1954 yılında 48.992 iken 1957 seçimlerinde bu sayı 34.433'e düşmüştür⁷⁰. Her ne kadar 1957 seçimlerinde seçmenin oy kullanma oranı azalmışsa da bu durum DP'nin, Elazığ'da oy kaybettiği gerçeğini değiştirmemektedir. Zira daha 1957 seçimleri öncesinde DP'nin Elazığ'da oy kaybettiği Milliyet gazetesinin seçim haberlerin arasında yer almıştır. Gazetenin 10 kişilik bir muhabir grubu tarafından seçim öncesi 67 ilde halkın nabızı tutulmuş, hangi ilde hangi partinin kazanmasının kuvvetle muhtemel olduğu açıklanmasına rağmen Elazığ'da hangi partinin kazanacağına ilişkin kesin bir hüküm ortaya konulamamış (?) ile durumun belirsizliğine dikkat çekilmiştir⁷¹.

Bu durumun nedenini Milliyet muhabiri, Uluova köylerinden Haceri, Alişam, Habusu, İçme ve Zenteric köylüleri ile yaptığı görüşmelere dayandırarak 1956 yılının kurak geçmesi dolayısıyla pancar ekiminden zarar eden köylülerin iktidar aleyhinde tavır almaları olarak belirtmiştir. Gazetede DP'nin Elazığ'da oy kaybetmesinin bir diğer nedeni ise şöyle açıklanmıştır: *"İktidarın Elazığ'a çok şeyler yapmış olması dahi seçimleri kendi lehine garantileyememiştir. Buna sebep de münevveri bol olan bu vilayetin daha ziyade anti demokratik kanunlar, adli teminat, adalet anlayışı gibi rejim mevzuatları üzerinde hassasiyetle durmasıdır. Halen Elazığ'da bir şeker fabrikası kurulmuştur. Bir çimento fabrikası kurulmaktadır. Bir et kurumu kurulacaktır. Fakat Elazığlı bunları nazarı itibara almakla beraber diyor ki <<Ya antidemokratik kanunlar, ya adli teminat meselesi ya üniversitenin muhtariyeti? Bunlar ne olacak?>>"*⁷²

Buraya kadar anlatılardan hareketle, Elazığ'ın kalkınması ve Elazığlının yaşam seviyesinin yükselmesinde büyük katkısı olduğu anlaşılan DP'nin özellikle 1955 yılından sonra ülkedeki ekonomik bunalım ve buna eşlik diğer sıkıntılar neticesinde 1957 seçimlerini Elazığ'da kaybettiği görülmüştür.

⁶⁸ TBMM Albümü..., C.2, s. 112.

⁶⁹ Bu seçimlerde 6 milletvekilinin tümünü CHP çıkarmıştır. 1957 seçimleri ile milletvekili seçilen Elazığ milletvekilleri Celal Dora, Mehmet Hürrem Müftügil, Mustafa Altınoğan, Fahri Karakaya, Nazım Öztürk, İsmail Hakkı Talay'dır. TBMM Albümü..., C.2, s. 192-193

⁷⁰ 1950-1965 Milletvekilleri..., s. XXVI.

⁷¹ "Nabız Yoklaması", Milliyet, 13 Ekim 1957.

⁷² "Nabız Yoklaması", Milliyet, 9 Ekim 1957.

KAYNAKÇA

I. Resmi Yayınlar

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

- BCA., Dosya No: E8 Fon Kodu: 30.1, Yer No: 74.471.17.
BCA., Dosya No: E8, Fon Kodu: 30.1, Yer No: 74.472.2.
BCA, Dosya No: A7, Fon Kodu:30. 1,Yer No: 18.106.44.
BCA, Dosya No: A7, Fon Kodu:30. 1,Yer No: 19.107.2.
BCA., Dosya No: A7, Fon Kodu: 30.1, Yer No: 20.115.6.
BCA, Dosya No: A7, Fon Kodu:30. 1,Yer No: 18.106.45.
BCA, Dosya No: A7, Fon Kodu:30. 1,Yer No: 19.107.5.
BCA., Dosya No: 83-19, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 135.32.7.
BCA., Dosya No: 9-485, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 125.16.11.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri

- TBMM ZC., D.11, C.7, İ.2, 37. İnikat (13.2.1959), s. 158.
TBMM ZC., D.11, C.13, İ.3, 63. İnikat (2.5.1960), s. 361.
TBMM ZC., D.10, C.20, İ.3, 86. İnikat (2.9.1957), s. 565.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü

- TBMM Albümü 1920-2010, C.2, Ankara 2010.

Ayn Tarihi

- Ekim 1952, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi.aspx>.
Ekim 1955, <http://www.byegm.gov.tr/ayin-tarihi.aspx>.

II. Gazeteler

- Elazığ gazetesi* (1956)
Uluova gazetesi (1956)
Milliyet gazetesi (1950-1960)
Turan gazetesi (1952, 1956)
Vatan gazetesi Elazığ İlavesi, 4 Şubat 1953.
Zafer gazetesi (Ekim 1957)

III. Kitap ve Makaleler

- “Elazığ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.10, İstanbul 1994, s. 551-554.

“Elazığ”, *Yurt Ansiklopedisi*, C.10, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982, s. 2475-2583.

1934-1950 Ziraî Bünye ve İstihsal, T.C.Başbakanlık İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara 1950

1950-1965 Milletvekilleri ve 1961, 1964 Cumhuriyet Senatosu Üye Seçimleri Sonuçları, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara 1966.

Adnan Menderes’in Konuşmaları Demeçleri ve Makaleleri, (Yay. Haz. Haluk Kılçık), C. VII, Ankara 1992, s.1-3.

Aşgın, Sait, *Cumhuriyet Döneminde Doğu Anadolu’da Yapılan Kamu Harcamaları (1946-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2000, s. 173.174.

Elazığ 1973 İl Yıllığı, Elazığ 1973, s. 166.

“Elazığ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.10, İstanbul 1994, s. 551-554.

“Elazığ”, *Yurt Ansiklopedisi*, C.10, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982, s. 2475-2583.

Kısaparmak, Necip Güngör, *Milli Eğitim Cephesiyle Elazığ*, Elazığ 1967.

Milli Eğitimde 50 Yıl 1923-1973, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1973.

Türkiye İstatistik Yıllığı 1950, T.C. Başbakanlık İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara.

Türkiye İstatistik Yıllığı 1960-1962, T.C.Başbakanlık İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara.

Ziraî Bünye ve İstihsal (1958-1960), T.C.Başbakanlık İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara 1962.

EKLER

EK-1⁷³

DP iktidarı süresince Elazığ’ın merkezinde ve ilçe merkezlerinde açılan okullar şöyledir:

Merkez	Yakup Şevki Paşa İlkokulu	1950-1951
	İmam Hatip Okulu	1953-1954
	Gazi Osman Paşa İlkokulu	1954-1955
	Namık Kemal İlkokulu	1954-1955
	Fatih Mehmet İlkokulu	1957-1958
	Fırat İlkokulu	1957-1958
	Mezre Ortaokulu	1959-1960
	Vali Tevfik Gür İlkokulu	1960-1961

⁷³ Necip Güngör Kısaparmak, *Milli Eğitim Cephesiyle Elazığ*, Elazığ 1967, s. 38-73.

Ağın	Ağın Ortaokulu	1952-1953	
	Ağın Atatürk İlkokulu	1958-1959	
Baskil	Baskil Ortaokulu	1956-1957	
Karakoçan	Karakoçan Ortaokulu	1958-1959 ⁷⁴	
	Karakoçan Atatürk İlkokulu	1958-1959	
Keban	Keban Ortaokulu	1958-1959	
Maden	Maden Namık Kemal İlkokulu	1952-1953 ⁷⁵	
1950-1960	Yılları Arasında Elazığ Köylerinde Yapılan Okullar		
Merkez	Bağlarca (Nakerek)	Devlet Tipi	1960
	Balıbey	Geçici	1957
	Çamyatağı (Nuralı)	Devlet Tipi	1959
	Değirmenönü (Zerteric)	Köy Tipi	1950
	Dereboğazı	Devlet Tipi	1957
	Doğankuş (Tilenzit)	Köy Tipi	1952
	Erbildi (Hacıseli)	Köy Tipi	1953
	Güngör (Şemsi)	Devlet Tipi	1952
	Hoşköy	Devlet Tipi	1957
	Harmanpınarı (Alişam)	Devlet Tipi	1956
	Hıdırbaba(Dişidi)	Devlet Tipi	1957
	Işık yolu (Pağnik)	Geçici	1956
	Kepektaş(Görgüşan)	Devlet Tipi	1960
	Kalkantepe (Tilek)	Geçici	1960
	Munzuroğlu (Tepecik)	Köy Tipi	1954
	Pelte	Geçici	1960
	Sarılı	Köy Tipi	1950
	Sedeftepe (Mıgı)	Köy Tipi	1960
	Yazıpınarı (Sanuk)	Geçici	1960
	Uzuntarla (Erzurük)	Devlet Tipi	1960
Ağın	Altınayva	Devlet Tipi	1960
	Beyelması	Devlet Tipi	1960
	Kopuzlu	Devlet Tipi	1959
	Saraycık	Devlet Tipi	1959

⁷⁴ Karakoçan kazasında hizmete giren ortaolulun temeli Elazığ Valisi Vefik Kitapçıgil ve milletvekillerinden Ömer Sanaç tarafından 13 Eylül 1956 günü atılmıştır."Valimiz Karakoçan Ortaokulunun Temelini Uğurlu Elleri İle Attı", *Uluova*, 15 Eylül 1956.

⁷⁵ Kısaparmak, *Milli Eğitim Cephesiyle...*, s. 23-72 .

Baskil	Aladikme	Devlet Tipi	1953
	A. Kuluşağı	Devlet Tipi	1954
	Akuşağı	Devlet Tipi	1959
	Bilaluşağı	Devlet Tipi	1952
	Bozoğlak	Devlet Tipi	1955
	Çiğdemlik	Devlet Tipi	1957
	Karakaş	Devlet Tipi	1958
	Kızıluşağı	Devlet Tipi	1957
	Kadıköy	Devlet Tipi	1951
	Konalga	Devlet Tipi	1960
	Resulkâhya	Devlet Tipi	1955
	Tabanbükü	Devlet Tipi	1951
	Topalkent	Devlet Tipi	1960
	Kuşsarayı	Devlet Tipi	1950
Karakoçan	Akkuş	Devlet Tipi	1952
	Alabal	Devlet Tipi	1953
	Akbulak	Devlet Tipi	1959
	Bulgurcuk	Devlet Tipi	1958
	Bazlama	Devlet Tipi	1960
	Başyurt	Devlet Tipi	1957
	Çamardı	Geçici	1959
	Çalıkaya	Geçici	1958
	Çitak	Geçici	1960
	Çan	Devlet Tipi	1958
	Karacakal	Devlet Tipi	1960
	Kavalcık	Geçici	1958
	Kocadayı	Devlet Tipi	1954
	Mahmutlu	Devlet Tipi	1959
	Okçular	Devlet Tipi	1956
	Paşayaylası	Geçici	1960
	Sarıbaşak	Devlet Tipi	1956
	Sarıhan	Geçici	1960
	Yoğunağaç	Devlet Tipi	1952
	Yüzevler	Devlet Tipi	1960
Keban	Altinkürek	Devlet Tipi	1959
	Altıyaka	Devlet Tipi	1956
	Bayındır	Devlet Tipi	1955

	Bahçeli	Geçici	1958
	Büklümlü	Geçici	1959
	Beydeğirmeni	Devlet Tipi	1954
	Çatalelma	Baraka	1959
	Delikavak	Devlet Tipi	1959
	Güneytepe	Devlet Tipi	1959
	Gökbelen	Devlet Tipi	1953
	Örenkaya	Geçici	1958
	Pınarlar	Devlet Tipi	1956
Maden	Altıntarla	Devlet Tipi	1960
	Bakladamlar	Devlet Tipi	1959
	Çanakça	Devlet Tipi	1955
	Kızıltepe	Devlet Tipi	1957
	Kartaldere	Köy Tipi	1950
Palu	Arıcak	Devlet Tipi	1958
	Akbulut	Devlet Tipi	1956
	Aşağıdemirci	Geçici	1960
	Bozçanak	Devlet Tipi	1960
	Çakırkaş	Devlet Tipi	1960
	Çiftlikköy	Devlet Tipi	1955
	Çanakmaya	Devlet Tipi	1960
	Ekinöz	Devlet Tipi	1957
	Erimli	Devlet Tipi	1960
	Gedikyurt	Devlet Tipi	1957
	Gülçatı	Devlet Tipi	1956
	Karacabağ	Devlet Tipi	1954
	Kovancılar	Devlet Tipi	1960
	Köklüce	Devlet Tipi	1957
	Ormanpınar	Devlet Tipi	1960
	Seydili	Devlet Tipi	1957
	Yenimezrası	Devlet Tipi	1956
Sivrice	Alıncuk	Geçici	1960
	Başkaynak	Devlet Tipi	1955
	Çortunlu	Devlet Tipi	1958
	Doğanbağı	Köy Tipi	1952
	Dedeyolu	Baraka	1956

Kavallı	Devlet Tipi	1960
Kamışlık	Devlet Tipi	1960
Kayabağlar	Devlet Tipi	1953
Soğukpınar	Devlet Tipi	1950
Uslu	Devlet Tipi	1950 ⁷⁶

EK-2⁷⁷

⁷⁶ Kısaparmak, *Milli Eğitim Cephesiyle...*, s. 38-73.

⁷⁷ *Milliyet*, 7 Mayıs 1957. Fotoğraflar 1-Denge Bacası ve Uluova'nın Görünüşü, 2-Türkiye'nin En Uzun Tünelinden Bir Görünüş, 3-Cebri Boru ve Santral Borusu